

9.SINIF TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI 1.DÖNEM 1.YAZILI KONU ÖZETİ

1. Edebiyat nedir? “Edebiyat” kelimesinin kökeni hakkında bilgi vererek bu kelimeyi ilk kez kullanan kişiyi belirtiniz.

Edebiyat; duygu, düşünce, olay ve hayallerin dil aracılığıyla yazılı veya sözlü olarak güzel ve etkili bir biçimde aktarılması sanatıdır.

Arapça "edep" ادب sözcüğünden türetilmiştir. “Edeb” kelimesi görgü, terbiye, iyi huy, ahlak anlamlarına gelmektedir. “-i” ekiyle türetilen “**edebi**” kelimesi edebiyatla ilgili anlamına gelmektedir. “-ât” Arapça çokluk ekidir. “Edebiyat” kelimesi ahlaki bir mana, güzel yazma sanatı ve onun öğretimi, dille yapılan güzel sanat gibi birçok anlamda kullanılmıştır.

Bu kavram Tanzimat Döneminde Fransızcadaki “*littérature*”ün karşılığı olarak günümüzdeki anlamıyla ilk kez Şinasi tarafından kullanılmıştır.

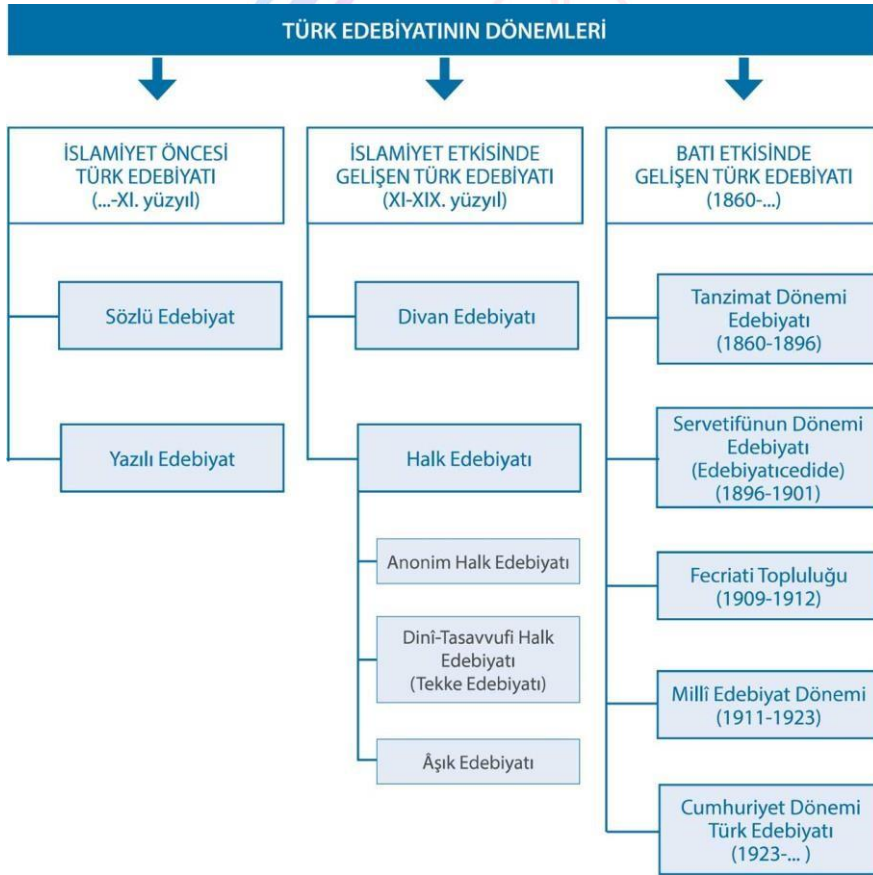
2. Edebi metin, edebi dil ve edebiyat tarihi nedir?

Edebi (Yazınsal) Metin: Edebiyat sanatının dil ve anlatım özelliklerinden yararlanılarak oluşturulan metinlere denir.

Edebi dil: Edebiyat kendine özgü bir dil ve anlatım tarzı yaratır. Buna edebi dil denir.

Edebiyat tarihi: Bir ulusun çağlar boyu yarattığı sözlü ve yazılı dil ürünlerini ve onların yazarlarını bilimsel bir yöntemle tarihi akış içinde inceleyen bilim dalına denir.

3. Türk edebiyatını tarihî dönemlerine göre sınıflandırınız.

4. İslami Dönem Türk Edebiyatı'nın başlamasında etkili olan faktör nedir?

Talas Savaşı (751)

5. Batı Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatının başlamasında etkili olan en önemli faktör nedir?

Tanzimat Fermanı (1839)

6. Türk edebiyatının dönemlere ayrılmasındaki ölçütler nelerdir?

- Dil anlayışı
- Dil coğrafyası
- Din değişikliği
- Kültürel Değişim
- Sanat anlayışı

7. Edebiyat ve bilim arasında nasıl bir ilişki vardır?

Hem edebiyat hem de bilim, insan etkinliğidir. Edebiyat da bilim de insana yöneliktir, insan içindir. Edebiyat ve bilim birbirini etkiler, birbirinden yararlanır. Edebiyatla bilim arasındaki ilişki karşılıklıdır. Ancak edebiyat ile bilim birbirinden farklı yöntemler kullanır. Edebiyat; eserleri, içinde oldukları toplumun duyuş ve düşünüşünü, hayatı algılayış biçimlerini yansıtır.

8. Sanatsal eserler ile bilimsel eserleri karşılaştırınız.

Sanatsal Eser	Bilimsel Eser
Özeldir. Sanatçının duyguları, sezgileri, hayalleri yapıta yansır.	Nesneldir. Bilim adamı duygularına, hayallerine yer vermektan kaçınır.
Gerçeklere dayansa da temelde kurgusaldır.	Gerçeğe yaslanır.
Duygu, hayal ön plandadır.	Akıl, mantık ön plandadır.
Yaratıcılığa, hayallere dayanır.	Araştırmaya, incelemeye, nesnel verilere dayanır.
Estetik zevk/haz vermek esastır.	Yararlılık esastır.
Güzele ulaşmak amaçlanır.	Doğrulara ulaşmak amaçlanır.
Sözcüklere yeni anlamlar yüklenir.	Sözcükler gerçek anlamında kullanılır. Terimlere yer verilir.
Çok anlamlılık vardır.	Anlam tek boyutludur.
Soyut kavramları işler.	Somut gerçekleri ele alır.
İyi, doğruyu, güzeli sezdirir.	İyi, kötüyü; doğruyu, yanlış gösterir.
Görece olduğu için kesin bir tanımı yapılamaz.	Kesin yargılara varır; belli kalıpları ve tanımları vardır.
Yoruma açıktır.	Bilimsel verilerle desteklendiğinden yoruma açık değildir.
Dil genellikle sanatsal işleviyle kullanılır.	Dil, göndergesel işleviyle kullanılır.

9. Edebiyatın en fazla ilişki içerisinde olduğu bilim dalları nelerdir, yazınız. 📌 Tarih

- 📌 Felsefe
- 📌 Sosyoloji
- 📌 Psikoloji
- 📌 Coğrafya
- 📌 Deneysel Bilimler

10. Edebiyat-Tarih ilişkisini açıklayınız.

İnsanların geçmişte bıraktığı yazılı belgeler ve ortaya koydukları eserlere dayalı, onların hayatlarını birçok yönden ele alarak araştıran tarih, edebiyatın en çok ilişki içinde olduğu bilim dalıdır. Birçok yazar, edebî eserini oluştururken tarihin ortaya koyduğu verilerden yararlanır. Ama bunu yaparken bir tarihçi gibi hareket etmez, kurgusal anlatımdan yararlanarak dil zevkini önceleyen metinler oluşturur. Tarihçiler de tarihî olayları aydınlatmaya çalışırken anı, gezi yazısı, biyografi, mektup, günlük gibi yazınsal türlerin ortaya koyduğu tarihî gerçeklerden yararlanabilir.

11. Edebiyat-Sosyoloji ilişkisini açıklayınız.

İnsan topluluklarının yapısı, gelişimi, olaylar karşısında tepki ve tutumları sosyolojinin ilgi alanına girer. Roman, hikâye, tiyatro gibi kimi edebî türler daha çok, insan ilişkilerine yönelmiştir. Dolayısıyla insan ilişkilerine dayalı olaylar, edebiyatın her zaman ilgi alanına girmiştir. Yazarların kaleme aldıkları eserler aracılığı ile toplumların sosyal yapısı, kültürel gelişimi hakkında ipuçları elde ederiz. Sonuç olarak edebî ürünler insan ilişkilerini inceleyen sosyolojiden yararlanır, bu bilime toplumsal yapıya ışık tutarak kaynaklık eder.

12. Edebiyat-Psikoloji ilişkisini açıklayınız.

İnsanı konu edinen edebiyat, kaçınılmaz olarak insanın ruh dünyasını da anlatır. Bu yüzden sanatçılar psikoloji biliminden yararlanır. Psikoloji, insanın bireysel oluş ve olgularını ele alan bir bilim dalıdır. Edebiyatın da ana konusunun insan olduğu düşünülecek olursa edebiyatçıların insanın iç dünyasını yansıtmaması düşünülemez. Sonuç olarak psikoloji, tek başına bir bilim alanı olmanın yanında edebiyatın da en önemli kaynaklarından ve ilgi alanlarından biridir.

13. Edebiyat-Felsefe ilişkisini açıklayınız.

Edebiyatla felsefe arasında iki yönlü güçlü bir ilişki vardır. Edebiyatçılar tarafından ortaya konan kuram ve akımların felsefe üzerinde etkili olduğu görülür. Aynı zamanda edebî eserde bir dünya görüşü ortaya konur ve bu dünyanın ilişkiler sistemi sorgulanırken felsefe devreye girer.

14. Edebiyat-Coğrafya ilişkisini açıklayınız.

Edebî eserin yapı unsurlarından biri mekân yani çevredir. İnsan, yaşadığı çevreyle birlikte ele alınır. Mekân söz konusu olduğunda coğrafya bilimi devreye girer. Çevrenin anlaşılması, yorumlanması ve insan üzerine etkilerini ortaya koymada coğrafya bilimi edebiyatçıya yardımcı olur.

15. Edebiyat-Deneysel Bilimler ilişkisini açıklayınız.

Fizik, kimya, biyoloji gibi deneysel bilimler edebiyatla dolaylı yoldan ilişki içindedir. Özellikle polisiye, bilim kurgu, fantastik eserlerde yazarlar birtakım deneysel bilimlerin verilerinden yararlanmıştır. Kimi zaman da edebî ürünlerde anlatılanlar bilim adamları için ufuk açıcı, yol gösterici olmuştur.

16. Edebiyatın güzel sanatlar içindeki yerini belirtiniz.

Edebiyat fonetik sanatlar içerisinde yer alır. Edebiyatın sese ve dile dayanıyor olması ona sanatlar içinde ayrı bir yer kazandırır.

17. Edebiyatın diğer güzel sanat dallarıyla benzer yönlerini belirtiniz.

Her sanat dalının birbirinden ayrı yönleri olduğu gibi ortak özellikleri de vardır. Özellikle edebiyatın işitsel bir sanat olması bakımında müzikle aynı kategori içinde değerlendirildiğini biliyoruz. Edebiyatın diğer sanatlarla benzer yönlerini şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Estetik bir değer taşıması
2. Duygulara hitap etmesi
3. Kendi içinde bir uyum taşıması

18. Edebiyatın diğer güzel sanat dallarından ayrılan yönlerini belirtiniz.

Edebiyat öncelikle kullanılan malzeme bakımından diğer sanatlardan ayrılır. Bunun dışında kendini ifade ediş anlamında da -ki sesle, dille ifade eder- diğerlerinden farklıdır.

19. Güzel sanatların bir dalı olan edebiyatın kullandığı malzeme, zaman içinde nasıl gelişmiştir?

Edebiyatın malzemesinin dildir. Dil ise yaşayan bir canlı gibidir, zamanla gelişimini sürdürür. İnsanoğlunun gelişimi ile birlikte dil de bugün sınırlarını oldukça geliştirmiştir. Dilin oluşturmuş olduğu bu zengin dünya ile birlikte edebiyat sanatının sınırları da sonsuzluğa ulaşmıştır.

20. Güzel sanatları sınıflandırınız.**İşitsel (Fonetik) Sanatlar**

1. Edebiyat
2. Müzik

Görsel (Plastik) Sanatlar

1. Resim
2. Heykel
3. Mimari
4. Kabartma
5. Hat
6. Tezhip
7. Minyatür

Dramatik (Ritmik) Sanatlar

1. Tiyatro
2. Sinema
3. Dans
4. Bale
5. Opera

21. Güzel sanatları kullanılan malzemeye göre sınıflandırınız.

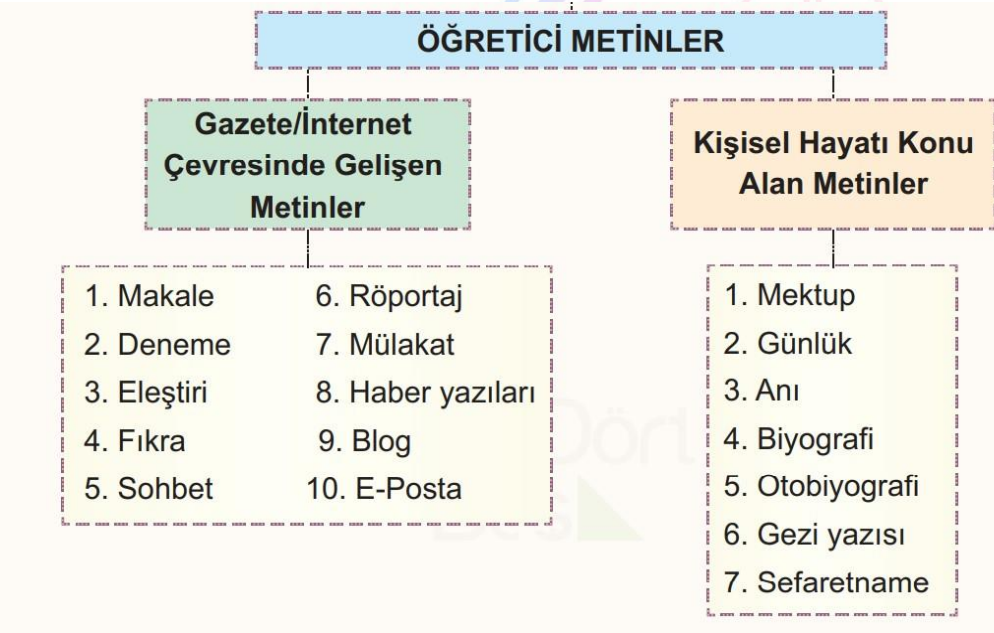
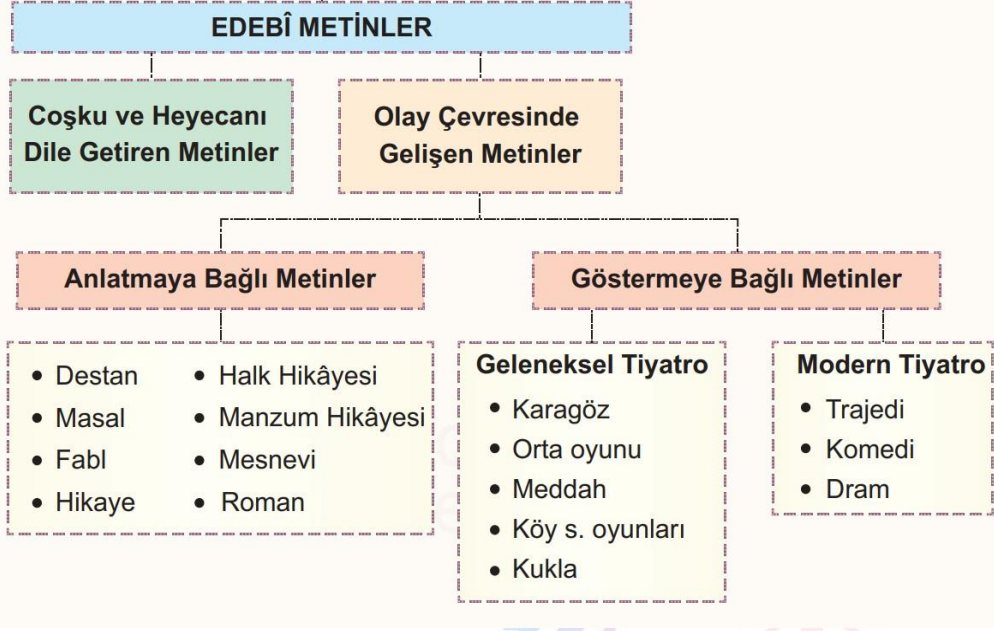
Güzel Sanatlar	Malzemesi
Edebiyat	Dil
Heykel	Mermer, kil, tahta, bronz
Resim	Renk, çizgi, fırça, boya, tuval
Tiyatro	Ses, söz, hareket, dekor
Müzik	Ses, nota, melodi
Mimarlık	Taş

22. Güzel sanatların temel özellikleri nelerdir?

- Güzellik
- Etkileyicilik
- Öğreticilik
- Evrensellik
- Özgünlük
- Kalıcılık

23. Edebi metinleri ve öğretici metinleri sınıflandırınız.

24. Edebi metinler ile öğretici metinleri karşılaştırmız.

Edebî Metinler	Ölçütler	Öğretici Metinler
Gerçek kurgulanarak anlatılır.	Gerçeklik	Gerçekler yorumlanmadan aktarılır.
Edebî zevk vermek amacı güdülür.	Amaç	Okuyucuya bilgi vermek amacı güdülür.
İfadeler süslü ve sanatlardır.	Üslup	Üslup kaygısı yoktur, ifadeler yalıdır.
Nesnellik değil, öznel hâkimdir.	Anlatım	Konu nesnel bir biçimde açıklanır.
Kelimeler yan ve mecaz anlamlarıyla kullanılır.	Anlam	Kelimeler genellikle gerçek ve ilk anlamlarıyla kullanılır.
Dil, daha çok sanatsal işlevinde kullanılır.	Dil	Dil göndergesel işlevinde kullanılır.
Masal, destan, roman, hikâye, efsane, mesnevi, şiir, tiyatro gibi türleri vardır.	Türler	Tarihi, felsefi, bilimsel metinler; deneme, makale, fıkra, söyleşi, eleştiri, haber yazısı; anı, mektup, günlük gezi yazısı; yaşam öyküsü, öz yaşam öyküsü gibi türleri vardır.

25) Dilin kullanımından doğan türler nelerdir, açıklayınız.

Ağız: Bir dilin ülke sınırları içindeki farklı yerleşim bölgelerinde ses, şekil, söz dizimi ve anlamca farklılaşan konuşma biçimine denir.

Şive: Bir dilin, yazılı kaynaklarla izlenebilen tarihî gelişimi içinde ayrılmış kollarına denir.

Lehçe: Bir dilin, tarihî gelişimi içinde yazılı kaynaklarla izlenemeyen dönemlerinde ayrılmış kollarına denir.

Yakut Türkçesi ve Çuvaş Türkçesi, Türkçenin lehçeleri arasında gösterilebilir.

Argo: Bir toplumun konuştuğu genel dilden ayrı ama ondan türemiş olan yalnızca belirli çevrelerce kullanılan kendine özgü sözcük deyim ve deyişlerden oluşan özel dile denir.

Jargon: Kullanılan ortak dilden ayrı olarak aynı meslek veya topluluktaki insanların kullandığı özel dile veya söz dağarcığına denir.

Standart dil: Bir dili toplum olarak konuşan ve yazarların hep birlikte uydukları, ağız özelliklerinden arındırılmış, belirli ölçü ve kurallara bağlı ortak dile denir.

Türkiye’de standart dil olarak İstanbul ağızı esas alınmıştır.

26. İletişimin tanımı, türleri ve temel öğeleri nelerdir?

Gönderici ve alıcı konumundaki iki insan ya da insan grubu arasında gerçekleşen duygu, düşünce, davranış ve bilgi alışverişine **iletişim** denir.

İletişim Türleri:

- ✚ Dille gerçekleştirilen iletişim,
- ✚ Jest ve mimiklerle gerçekleştirilen iletişim,
- ✚ Resim, şekil, çizgi gibi sembollerle gerçekleştirilen iletişim, Simgelerle gerçekleştirilen iletişim.

İletişimin Öğeleri:

Kaynak (Gönderici): Sözü söyleyen, bilgiyi aktaran kişi veya topluluk.

Alıcı: İletilen sözü, verilen bilgiyi alan kişi veya topluluk.

İleti (Mesaj): Göndericinin alıcıya aktardığı duygu, düşünce, istek ve mesajlar. **Kanal**

(Araç): İletişimi sağlayan araç. (ses, yazı, çizgi, telefon, bilgisayar, hava...) **Bağlam**

(Ortam): İletişimin gerçekleştiği ortam, yer.

Dönüt (Geri Bildirim): Alıcının göndericiye verdiği tepki, cevap.

Kod (Şifre): İletinin üretildiği şifreleme sistemi.

Filtre: Alıcının iletiyi kendine göre yorumlama biçimi.

27. Hikâye türünün tarihsel gelişimi ile ilgili neler söylenebilir?

- 14. yüzyılda **Boccacio'nun** yazmış olduğu **Decameron**, edebî anlamda bu türün ilk örneği olarak kabul görmektedir. Decameron, içerik olarak on gün süren ve her gün on hikâyenin anlatıldığı bir eserdir.
- Türk edebiyatında ilk hikâyeler **Tanzimat Dönemi**'nde verilmiştir.
- Tanzimat Dönemi yazarlarından **Ahmet Mithat Efendi** tarafından yazılan "**Letaif-i Rivayat**" Türk edebiyatının ilk modern hikâyesi olarak kabul görmektedir.
- Daha sonra **Samipaşazade Sezai**'nin kaleme aldığı "**Küçük Şeyler**" Batılı anlamdaki ilk öykümüz kabul edilir.

28. Hikâye türünün biçimleri nelerdir? Bu türlerin Türk ve dünya edebiyatındaki önemli temsilcileri kimlerdir?

Olay Hikâyesi

- * **Maupassant tarzı hikâye** olarak da adlandırılır.
- * Bu hikâyelerin merkezinde olay vardır.
- * Serim, düğüm ve çözüm bölümlerinden oluşur.
- * Merak ve heyecan uyandırma amaçlanır.

* Türk edebiyatında bu tarz öykücülüğün en büyük temsilcisi **Ömer Seyfettin**'dir. * Dünya edebiyatında bu tarz öykücülüğün en büyük temsilcisi **Guy De Maupassant**'dir.

Durum Hikâyesi

- * **Çehov tarzı hikâye** olarak da adlandırılır.
- * Olaydan çok yaşamın içinden bir kesite yer verilir.
- * Serim, düğüm ve çözüm bölümlerinden oluşmaz.
- * Merak ve heyecan uyandırma amaçlanmaz.

* Bu hikâye biçimini Türk edebiyatına kazandıran **Memduh Şevket Esendal**'dir.
* Türk edebiyatında bu tarz öykücülüğün en büyük temsilcisi **Sait Faik Abasıyanık**'tir.
* Dünya edebiyatında bu tarz öykücülüğün en büyük temsilcisi **Anton Çehov**'dur.

29. Anlatıcı; hikâyede olayı, mekânı, kişileri ve zamanı üç temel bakış açısının birinde anlatır. Bu bakış açıları nelerdir?

1. İlahî (Hâkim, Tanrısal) Bakış Açısı: Bu bakış açısında anlatıcı, olayların gelişiminden kahramanların neler düşündüğüne kadar her şeyi bilir.

Selim, elindeki ağır bavulu sürükleyerek götürmeye çalışıyordu. Anlaşılan bavul çok ağırdı. Birkaç metre ilerledikten sonra Selim durdu. Bir ağacın gölgesinde dinlenmeye başladı. Aklına; annesi, babası, köyde geçirdiği güzel günler geldi. O günleri yeniden yaşamının, ailesine tekrar kavuşmanın hayalini kurdu. Yıllar önce gurbete gitmiş ama silya dönmek henüz Selim'e nasip olmamıştı.

2. Kahraman Bakış Açısı: Hikâye ve romanlardaki olayların, kahramanlardan biri tarafından anlatıldığı bakış açısıdır. Kahraman bakış açısında **birinci kişi ağzı (ben, biz)** kullanılır.

Okuldan çıkıp durağa doğru ilerlerken karşıma yedi sekiz yaşlarında bir çocuk çıktı. Elindeki mendili bana uzatarak satın almamı istedi. Elbiseleri dökülen ve acınacak durumda olan bu çocuğu kıramadım. Bir lira karşılığında elindeki mendili aldım. Küçük çocuk bir lira kazanmanın sevinciyle yanımdan uzaklaşıp gözden kayboldu.

3. Gözlemci Bakış Açısı: Bu bakış açısında olaylar bir kamera tarafsızlığıyla anlatılır. Gözlemci bakış açısında **üçüncü kişi ağzından (o, onlar)** bir anlatım vardır. Bu bakış açısında, fiil çekimlerinde “-dı, -di, -du, -dü, -tı, -ti, -tu, -tü” ekleri kullanılır.

Adamın biri bir göletin başında oturmuş etrafta seyrediyordu. Bir köpeğin devamlı olarak gölete kadar gelip su içecekken kaçması dikkatini çekti. Köpek, su içmek için gölete geliyor ama suda yansımalarını görüp korkuyordu. Köpek sonunda dayanamadı ve kendini suya atıp kana kana su içti.

30. Hikâye yazma çalışmalarında sıklıkla hangi anlatım teknikleri kullanılır, açıklayınız.

Yazar, hikâyesini yazarken duygu ve düşüncelerini ortaya koyabilmek için çeşitli anlatım tekniklerine başvurur. Aşağıda bu anlatım tekniklerine örnekler verilmiştir.

Anlatma: Okuyucu ile eser arasına anlatıcının girmesiyle oluşturulan bir anlatım tekniğidir. Bu durumda okuyucunun dikkati anlatıcı üzerinde yoğunlaşır.

Örnek: Ayşe, heyecanla babasının elini yakalamış, acele acele onu içeri götürüyordu. Nihayet, bahçedeki çardağın altına kurulmuş süslü bir sofranın başında ona müjdeyi verdiler. Büyük oğlu Şevket, müsabakayı kazanmış, yüz lira aylıkla bir bankaya memur olmuş.

Gösterme: Olaylar, kişiler, varlıklar okuyucuya doğrudan aktarılır. Anlatıcı, okuyucu ile eser arasına girmez. Bu anlatım tekniğinin kullanıldığı durumlarda okuyucunun dikkati eser üzerinde yoğunlaşır.

Örnek: Bir gün Nuri sevinçli bir yüzle kahveden içeri girdi, oturan halkı çekmece başındaki mal sahibine şöyle bir çember işaretleriyle göstererek: — Yap ağalara benden bir kahve!.. dedi. Ne olmuştu? Soranlara: “Hiç” diyordu, “Öyle de battık, böyle de, bari arkadaş kazanalım..!” Öbürleri kuşkuluyorlar: “Bir iş çevirdi ama nasıl anlasak” diye düşünerek.

Hikâyeleri Özetleme: Bu teknikte anlatıcının olayları, kişilerle ilgili bilgileri ya da hakkında bilgi vermek istediği herhangi bir şeyi özetleyerek anlatması söz konusudur.

9.SINIF TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI 1.DÖNEM 1.YAZILI KONU ÖZETİ

Örnek: Asım'ın validesi bir eyalet valisinin kızıydı; konağın topluluk zamanlarını görmüştü. Sarayköyü'ne gelip yerleşmelerine son derece müteessif bulunuyordu. İstanbul'da kalanlar dağılıp ufalsalar da perişan olmamışlardı.

Tasvir (Betimleme): Yazarın gördüklerini ya da hayal ettiklerini okuyucunun gözünde canlandırarak biçimde anlatmasıdır.

Örnek: Irmağa giden yol, şeftali bahçelerinden kurtulunca, göz alabildiğine uzanan sayısız şeftali bahçeleri arasından geçirdi. Haziran içinde bile taşkın dere ayaklarının çamurlu, ıslak tuttuğu bu gölgeli yerlerde otlar bütün bir yaz mevsimi yeniden yeniye sürer, kızgın güneş, ağaçların tepelerinde meyvaları pişirirken rutubetli toprakta birbiri arkasına yoncalar fişkirir, çayırlar kabarırdı.

Diyalog: Hikâye kişilerinin karşılıklı konuşmalarına dayanan ve sıkça kullanılan bir tekniktir.

Örnek: Toksi, elinde bir sepet, sobaya odun getirmiş, dönüyordu.

— Ben sizi uyuyorsunuz sandım ... dedi.

Toksi kapıyı iterek,

— Buyrun, dedi, küçük hanım da kalktı, şimdi gelir...

— Ben gideyim diyordum.

— Gidersiniz... Biraz süt içiniz... Bizim sütlerimiz güzeldir.

Bilinç Akışı: Kahramanların duygu ve düşüncelerini herhangi bir gramer kuralı ve mantık bağlantısı endişesi taşımadan olağan akışı içinde doğrudan okuyucuya aktarma tekniğidir.

Örnek: Kapıyı açıp bahçeye girdim. Umduğum kadar bakımsız değildi. Her şey yerli yerinde. Dut ağacı, taş duvar, köşede kullanılmayan sarnıç. Toprak kokusunu içime çekince heyecanım yatıştı biraz. Gövdem rahatlayıp gevşedi. Tam sırasıdır. Şimdi çıkmalıyım sofaya, hemen şimdi. Kaç yıl oldu... Kaç yıl oldu seni görmeyeli, sesini duymayalı. Sofanın tahta döşemesine ayak basmayalı kaç yıl oldu! Gece üzerimi örtmeye gelirken döşeme ayaklarının altında gıcırdardı. Sarsıldığını duyuvermeyin. Duvarlar, pencere camları titrer, karanlık çoğalırdı. Sen odaya girince ansızın duruverirdi her şey. Karanlık uzaklaşır, yüzünde dünya ışırdı.

İç Konuşma: Kahramanların iç dünyasından geçen duygu ve düşüncelerin ifade edildiği anlatım tekniğidir. Bu teknik bilinç akışı tekniğiyle karıştırılabilmektedir.

Örnek: Ne istiyor? Baloya gitmekten başka bir arzusu mu var? Bu semtte oturmak arzu etmiyor mu? Şinasi'den başka birine mi temayülü var? Kim olsa gerek bu? Şinasi bilir mi acaba?.. Ne düşünüyor o? Bana niçin bir şey söylemiyor? Peyami Safa, FatihHarbiye Bu anlatım biçim ve tekniklerinin her birinin hikâyenin oluşumunda bir işlevi vardır. Yazar, gerek duyduğu yerlerde bu tekniklere başvurur. Örneğin yazar, herhangi bir kahramanın iç dünyasındaki bir çalkantıyı okuyucuya aktarırken "iç konuşma" tekniğinden yararlanır.

9.SINIF TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI 1.DÖNEM 1.YAZILI KONU ÖZETİ

İSİM (AD)

Varlıkları, durumları, kavramları karşılayan sözcüklere **isim (ad)** denir.

» kitap, Almina, kapı, Türkiye, hoşgörü, aslan, aile...

İsim (Ad) Türleri

Varlıkların Verilişine Göre İsimler

- 1-Özel İsimler
- 2-Cins İsimler

Varlıkların Oluşlarına Göre İsimler

- 1-Somut İsimler
- 2-Soyut İsimler

Varlıkların Sayılarına Göre İsimler

- 1-Tekil İsimler
- 2-Çoğul İsimler
- 3-Topluluk İsimleri

1. Varlıklara Verilişlerine Göre İsimler

1.1. Özel İsimler: Tek olan, diğer varlıklara benzemeyen varlıkları karşılayan adlardır.

Avrupa, Türkiye, İstanbul, Vatan Caddesi, İslamiyet, Milliyet, Yeşilay Derneği, Topkapı Sarayı

1.2. Cins İsimler (Tür İsimleri): Aynı türden varlıkları karşılayan adlardır.

» ev, anne, sevgi, dergi, su, ceket, saat, mavi, daire, edebiyat...

NOT: Bazı cins isimler özel isim olarak kullanılabilir.

Ör: Deniz-deniz

2. Varlıkların Sayılarına Göre İsimler

2.1. Tekil İsimler: Sayıca bir tek varlık ya da kavramı karşılayan adlardır.

» ağaç, öğrenci, asker, elma, pencere, insan, kuş...

2.2. Çoğul İsimler: Birden çok varlık veya kavramı karşılayan adlardır.

Tekil isimler “-lar /-ler” ekini aldığı anda çoğul isim olur. Bunlara çokluk adı da denir.

» ağaçlar, öğrenciler, askerler, elmalar, insanlar, kuşlar...

2.3. Topluluk İsimleri: Çoğul ekini almadığı halde birden çok varlığı karşılayan adlardır.

» orman, ordu, sınıf, millet, küme, deste, düzine, komisyon, ekip, aile, jüri, sürü, kurul, grup, halk...

3. Varlıkların Oluşlarına Göre İsimler

3.1. Somut İsimler: Duyu organlarından herhangi biriyle algılanabilen varlıkları karşılayan adlardır.

Rüzgâr, yağmur, soğuk, sıcak, ekşi, acı (tat), çiçek, gürültü, aydınlık, karanlık, mavi, koku...

9.SINIF TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI 1.DÖNEM 1.YAZILI KONU ÖZETİ

3.2. Soyut İsimler: Duyu organlarından herhangi biriyle algılanamayan kavramları karşılayan adlardır.

Kin, iyilik, kötülük, nefret, kıskançlık, ayrılık, özlem, aşk, sevgi, acı (üzüntü), mutluluk, keder...

Yapısına Göre isimler

1) Basit İsimler: Hiçbir yapım eki almamış ve herhangi bir sözcükle birleşmemiş isimlere basit isim denir.

* Cocuk elindeki şekeri eliyle ikiye böldü.

2) Türemiş İsimler: İsim ya da fiil köklerine herhangi bir yapım eki getirilerek oluşturulan gövde durumundaki isimlere türemiş isim denir.

* sözlük = söz-lük

* çizip = çiz-ip

* geçit = geç-it

* buluş = bul-uş

3) Birleşik İsimler: En az iki sözcüğün bir araya gelip kalıplaşarak sadece bir varlığı karşılamasıyla oluşan isimlere birleşik isim denir.

* Akdeniz

* kahvaltı

* imambayıldı

* denizaltı

* karabiber

* çitçit

* ateşkes

* atlıkarınca

* gecekondü

* kaptıkaçtı

* demirbaş

* bilgisayar

İsimlerde Küçültme

İsimlere “-cik, -ceğiz” eklerinden herhangi biri getirilerek yapılır. İsme “küçültme, sevgi, acıma, azımsama” gibi anlamlar katar.

* Evleri şu tepeciğın hemen ardındaydı.

* Kitapçıkları hemen dağıttı.

* Şehrin güneyindeki gölcük kurumuş.

* Bana verdiğın paracıkla ne yapabilirim ki?

* Anneçığımı pek çok özledim.

* Kadıncağız ne kadar çaresiz!

NOT: “-cik” eki bazen kalıcı isimler de yapar. Bu şekildeki sözcükleri küçültme olarak değerlendiremeyiz.

* gelincik

* bademcik

* maymuncuk

* beyincik

* arpacık

* dipçik

